ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފުރަތަމަ އިސްކޫލް ރަސްގެފާނު
ދަރުމަވަންތަ މާރަދުން

ދިވެހި ދައުލަތުން ރަސްމީގޮތުގައި އިސްލާމްދީން ޤަބޫލުކޮށް، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރައްޔިތުން އެދީނަށް އެނބުރުމަށް ރަދުން އަމުރުކުރެއްވީ 2 ރަބީޢުލްއާޚިރު 548 ހ. މިދުވަހުގައެވެ. މީލާދީގޮތުން މިކަން ހިނގީ 1153 ވަނަ އަހަރުއެވެ.

އޭރު ހުންނެވި މާރަދުން އިސްލާމްވެވަޑައިގަތުމަށް ފަހު އިސްލާމީނަމުކިޔުއްވި ސުލްޠާނަކީ، އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު ޢަބްދިﷲ އެވެ. އައްސުލްޠާން އަހްމަދު ޝިހާބުއްދީން ރަދުން ބިނާކުރެއްވި ހުކުރު މިސްކިތުގައި ބައްގޮޅިވި ފިޔާގައި ރާއްޖޭގެ ފުރަތަމަ އިސްކޫލް ރަސްގެފާނުގެ ނަންފުޅު ކުރުގައި ލިޔެފައިވަނީ "ދަރުމީޝާ" ނުވަތަ "ދަރުމީޝާހް" އެވެ. މިތަރްޖުގެ މާނަތައްކުރުމުގައި ތަޤުވާވެރި، އިންސާފުވެރި، ދީންވެރި، މާނަތަކެވެ. މިމާނަ ސިފަފުޅުތަކަށްބަލާއިރު ދިވެހިންގެ ތާރީޚުގައި މިރަދުންނަށް ނިސްބަތްކުރެވިފައިވަނީ "ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު" ގެ ނަންފުޅުންނެވެ.

ދަރުމަވަންތަ މާރަދުންނަކީ، ދިވެހިރާއްޖޭގައި ރަސްކަންކުރެއްވި އާއިލާތަކުގެ ތެރެއިން މާހަނަން އުނސިޔާވާ ފުރަތަމަ އާއިލާކަމަށާއި، ތީމުގެ އާއިލާއިން ވަޑައިގެންނެވި ދެވަނަ ރަދުންނެވެ.

މުލީއާގޭ

ތީމުގެ އާއިލާއަށް މާލޫ އާއިލާގެ ނަމުންވެސް ބައެއް މުޢައްރިޚުން ނިސްބަތްކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު 12 އަހަރު ބޮޑެސްޖީދުގައި ރަސްކަންކުރެއްވުމަށް ފަހު، 13 އަހަރު ވަންދެން އިސްލާމްދީނުގައި ރަސްކަންކުރެއްވިކަމަށް ރާދަވަލީތަކުގައްޔާއި ތާރީޚުގައި ލިޔެވިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ރާއްޖެ އިސްލާމްވީ ތާރީޚުގެ 42 އަހަރުފަހުން، މީލާދީ ސަނަތުން 1195 ވަނަ އަހަރު ލިޔުއްވާ އިސްދޫ ލޯމާފާނާއި، 1196 އަހަރުގައި ލިޔުއްވާ ދަނބިދޫ ލޯމާފާނުގައި ވާގޮތުން ބަލާއިރު، މިރަދުން ރަސްކަންކުރެއްވީ 35 އަހަރުއެވެ. ތާރީޚީ ގޮތުން ބަލާއިރު، މިރަދުންގެ ރަސްކަމާ ކައިރި ދުވަސްވަރެއްގައި ލިޔުއްވާ ރަސްމީ ލިޔުއްވުން މި ދަންނަވާ ދެ ލޯމާފާނު ވާތީ، އެންމެ އިތުބާރުހިފޭ ލިޔުއްވުމަކީ މި ލޯމާފާނުތަކުގައިވާ މައުލޫމާތުގެ މައްޗަށް ބުރަވެވޭނެ، 12 ވަނަ ޤަރުނުތެރޭގައި ރަސްކަންކުރެއްވި ބޭބޭފުޅުންގެ ރަސްކަމުގެ މުއްދަތު ބަލައި ހިސާބުކުރުމުން ދޭހަވަނީ، މިރަދުން ރަސްކަމަށް އިސްވެވަޑައިގަތީ މީލާދީން 1142 ވަނަ އަހަރާ ގާތްގައި ކަމަށާއި، އަވަހާރަވީ އޭގެ 35 އަހަރު ފަހުން، 1176 މ. ވަނަ އަހަރާ ގާތްގައިކަމެވެ. މިރަދުންނަކީ، އޭގެ ކުރިން ރަސްކަމުގައި ހުންނެވި މާބަރަސަ މާރަދުންގެ އުޚުތު ކަމަނާ، ހުންނެވި މާވާކިލާގެ ދަރިކަލުންނެވެ.

އިސްލާމްވެވަޑައިގަތުމަށް ފަހު، އެރަދުން ރަސްކަންކުރެއްވި ހަތަރު އަހަރުދުވަހު ލޯމާފާނުތަކުގައި ލިޔެވިފައި ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެކި ލޯމާފާނުގައި ލިޔުއްވާ މައުލޫމާތުން ބަލައިލުމުން އެމުއްދަތު

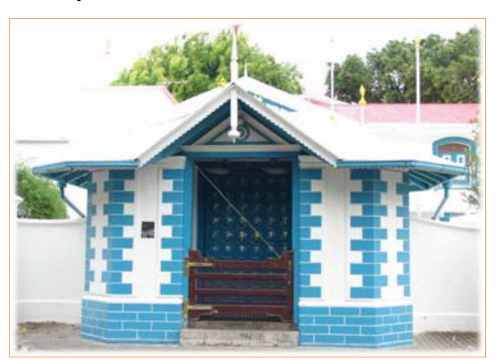
ހިސާބުކޮށްފިނަމަ، މިރަށުން ބުޑިސްޓްދީނުގައި ރަސްކަންކުރެއްވި ގާތްގަނޑަކަށް 11 އަހަރުކަމަށާއި، އިސްލާމްވެވަޑައިގަތުމަށްފަހު ރަސްކަންކުރެއްވީ ގާތްގަނޑަކަށް 24 އަހަރުކަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގެއެވެ.

މީލާދީން 1343 ވަނަ އަހަރު ދިވެހިރާއްޖެއަށް ވަޑައިގެން މަޝްހޫރު ސައްޔާހު، އިބްނު ބަޠޫޠާ، ޝިހާބުއްދީން ރަދުން ހުކުރު މިސްކިތުގައި ބަހައްޓަވައިފައިވާ ލިޔާ ބައްލަވައިފައި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ރަދުން އިސްލާމްވެވަޑައިގަތީ "އަބުލް ބަރަކާތުލް ބަރުބަރީ" ކިޔުން ބޭކަލެއްގެ އަތްމަތީގައި ކަމަށް އެފިޔާގައި ހުރިކަމުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އެފިޔާގައި އެކަށަށާގޮތުގެ ނަންފުޅުގައި "ޙުސައިން" ހިމެނުއްވައިފައިވާކަން، މިބޭކަލުންގެ ނަންފުޅުގައި ޙުސައިން ހިމެނޭކަން ތަޙްޤީޤުކުރެވިފައެވެ.

މުލިއާގެ ބޮޑުގައި ހުރި އެނދުފާން

މީލާދީ ސަނަތުން 12 ވަނަ ޤަރުނާ އިސްލާމީ ދުނިޔޭގައި އުފެދުން މާތް ބޭކަލުންތަކެއް ދުނިޔޭގެ އެކި ތަންތަނަށް، ހުއްޖަތުން އެތެރެވެރިއަކާއި އިންޑިޔާ ކަނޑުގެ އައްސޭރިގައިވާ ރަށްރަށަށް ދަތުރުކުރައްވައި، އިސްލާމްދީނުގެ ނޫރު ފެތުރެއްވި ދުވަސްވަރެކެވެ. މީގެ ބޭކަލުންގައި ފާރިސްކަރައިގެ ބޭކަލުންނާއި އަރަބިކަރައިގެ ބޭކަލުން ހިމެނެއެވެ. މިބޭކަލުން ދަތުރުކުރެއްވީ އެޒަމާނުގެ ވިޔަފާރިވެރިންގެ ނައުފަހަރުގައެވެ. ދިވެހިރާއްޖެ އިސްލާމްކުރެއްވި މާތް ވަލީވެރިއާފެސް ހިމެނުނީ މިބޭކަލުންގެ ބޭކަލުގައި ކަމަށް ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ.

ފުރަތަމަ ހުކުރު މިސްކިތް ފުރަމާލޭގައި ބިނާކުރެއްވީ ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނުގެ އަމުރުފުޅުންނެވެ. މިކަން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގެނީ، މިރަސްގެފާނުގެ އަމުރުފުޅުން ބިނާކުރެވުނު ހުކުރު މިސްކިތް ބަދަލުވެގެން، އައްސުލްޠާން އަޙުމަދު ޝިހާބުއްދީން އެތަނުގައި ހުކުރު މިސްކިތެއް އަޅުއްވާ ބިނާކުރެއްވުމަށްފަހު އެމިސްކިތުގައި ބަހައްޓަވާ ލިޔާގައި، ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނާއި އެރަދުންގެ އަދި "ސިރީކަލޯ" ގެ ލަޤަބު ފުރަތަމަ ހުކުރު މިސްކިތް ބިނާކުރެއްވި ދިވެހިރާއްޖޭގައެވެ.

މުލިއާގޭގެ ދޮރާށި

އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެނގިފައިވާ ގޮތުގައި، އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު އިބްނު އަބްދުﷲ އަކީ، ދީންވެރި، ހިތްހެޔޮ ރަސްކަލެކެވެ. ސިޔާސީމީހުންނަށް އެހީވެދެއްވަމުންނަވައި، ދުނިޔެއާއިފޮނު އާރަށުމުގެ ރައްޔިތުން ހިތްހަމަޖެހުން މަސައްކަތްކުރެއްވި ރަސްކަލެކެވެ. މިރަދުންގެ ރަސްކަމުގައި ކަންތައްތައް ކުރައްވައިފައިވަނީ، ތިމާގެ މުޅިރައްޔިތުން ހިތް މީހުންނަށް ހަމަހަމަކުރައްވައި އިންސާފުވެރިކަމާއެކުއެވެ. ދީނުގެ ޤަވާއިދުތައް އަމުރުކުރައްވައި މީސްތަކުންނަށް ދީނުގެ ޢިލްމު ފިޔަވައި މަސައްކަތްކުރެއްވިއެވެ. ރަސްކަމުގެ ޒަމާނުގައި ރައްޔިތުން، ކުރިގެ ދީނުގެ ބުދުތަކާއި ފުރަތަމަ ސަރަޙައްދުތައް ނައްތާލެވިއްޖެއެވެ.

މިރަދުންގެ ރަސްކަލުގައި، މާލޭގެ ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު މިސްކިތެއްވެސް ބިނާކުރައްވައިފައެވެ. އަދި، ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ގޮތުގައި، ސިޔަންދުއަތޫޒު ހުދު ރަދުން ވަޒީއިގަންނަވައި، އެރަށް އިސްލާމް ކުރައްވައި، އެރަށުގައިވެސް ހުކުރު މިސްކިތެއް ބިނާކުރައްވައިފައެވެ.

އައްސުލްޠާން އިބްރާހީމް އިސްކަންދަރު (އެއްވަނަ) ގެ ރަސްކަލުގައި، 1063 ހ. ގައި (1652 މ. ގައި) ލިޔުއްވައިފައިވާ ސ. ގަދު މާމިސްކިތް ފިޔާވަތްކޮޅުގައި ލިޔުއްވައިފައިވާ ގޮތުން، މިސްކިތް ފަދަ މުޤައްދަސް ތަންތަން ބޮޑުކުރައްވައިދެއްވަން ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު އެކި ބިންބިމާއި ރަށްރަށް ވަޤުފު ކުރައްވައިފައެވެ. "ތަންޤީޙުކުރެވުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ތާރީޚުގެ ތަންތަންކޮޅު" މިފޮތުން އަލުގަސްޖެހުމުނަން މަތިންނެވެ. ޖިބާގޮތުގައި، އައްސުލްޠާން މުހައްމަދު އިބްނު އަބްދުﷲ، ދިޔާއި ދިރިހުރީ ކަންތައް ހިންގަވަމުން ގެންދިޔަ އަބުލް ބަރަކާތު ޔޫސުފުލް އަލްބަރަބަރީގެފާނުގެ ޚަޔާލުފުޅުގެ މަތިންނެވެ. މިފަދައިން ރަސްކަން ހިންގެވުމާ ދީނުގެ ކަންތައްތައް ވިޔަސާ އެކުމާ ކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމަށްފަހު ވުދުޖިރާރަށް ތެރޭގައެވެ. މިއީ، އެސަބަބުން ދިވެހިން އަބަދުވެސް މާތްކަން ހިތައި، ވަރަށް ޤަދަރާއި އިޙްތިރާމާއި ބަލަހައްޓަމުން ގެންދާ ތަނެކެވެ.

އަބުލް ބަރަކާތު ޔޫސުފުލް ބަރުބަރީގެ މަޤާނުފުޅު

އިސްދޫ ޤާމޫސްގައިވާ މައުލޫމާތުން ބަލާއިރުން، އެޒަމާނުގެ ރަސްރަސްކަލުންގެ ރަސްކަމުގެ މުއްދަތު ބަލާއި ހިސާބުކުރުމުން އެނގޭ، ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނުގެ ރަސްކަން ނިމުމަކަށް އައީ، ކުރިންވެސް ދިނުނުވިކަމާއި ވީދިއާ، އިސްލާމްދީނުގައި އެރަދުން ރަސްކަންކުރައްވާ ސަރުކާރުކަން އަރަދު ވިލާފުން ކަމެވެ. ބުނެވޭތީގައި ހުކުރު ދުވަހު ހުކުރުން ފަޅުބެއްވުމަށް ގެނައުމުގެ ސަބަބުން، ރައްޔިތުން ވަޒަބައިތިބި ގޮތަކަށެވެ "އެދުރިގެން ދިޔަ ދުނިޔެއް ފެނުނީ" ނަމަ ދެފެށޭނީ މިސްކިތުގެ ޢިމާރާތް އަޅުއްވާފައިއެވެ. އާދެ! ބައިވެރިވާ ނަފްސުގައި ފޮނުވައިގަތުން، ބަޔަކުބޭ މީހުންގެ ޢިމާރާތް ކުޅަ އިރުކާތައްގެ ތެރޭގައި ޢާބިދު ވާހަކަ ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާނެ މިފަދައިންނެވެ. އެގޮތުން ފުރާވަޖެއްގެ މަތީގައި ފަހު، އެރަސްކަން ނިމުމަކަން އައީއެވެ. އޭގެފަހުން ރަސްކަމަށް އިސްތިޢުފާ ދެއްވި ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު އުރުމާ، މުޅިމާލޭގެ ދަރިކަލުން އައްސުލްޠާން މުޙައްމަދު ކަލަމިންޖާ ސިރީ ބަވަނާބަރަނަ މަހާރަދުންނެވެ.

ނަސީމާ މުހައްމަދު
ޤައުމީ މަރުކަޒުގެ ޚާއްސަ މުޝީރު